

Käännynäisistä seurakuntalaisiksi

Retorinen analyysi kirkkoon liittyneiden asemaa käsittelevistä kirjoituksista kahdessa ortodoksilehdessä

Vuonna 1980 silloinen Suomen ortodoksisen kirkon arkkipiispa Paavali julkaisi *Aamun Koitto* -lehdessä tekstin, joka käsitteli kirkkoon liittymistä. Tekstissään Paavali kirjoittaa, kuinka

Suomen ortodoksisessa kirkossa – – kirkkoon aikuisena liittyvien määrän kasvaminen on uusi ilmiö, ja siksi siihen on opittava oikein, kirkon hengen mukaisesti suhtautumaan.¹

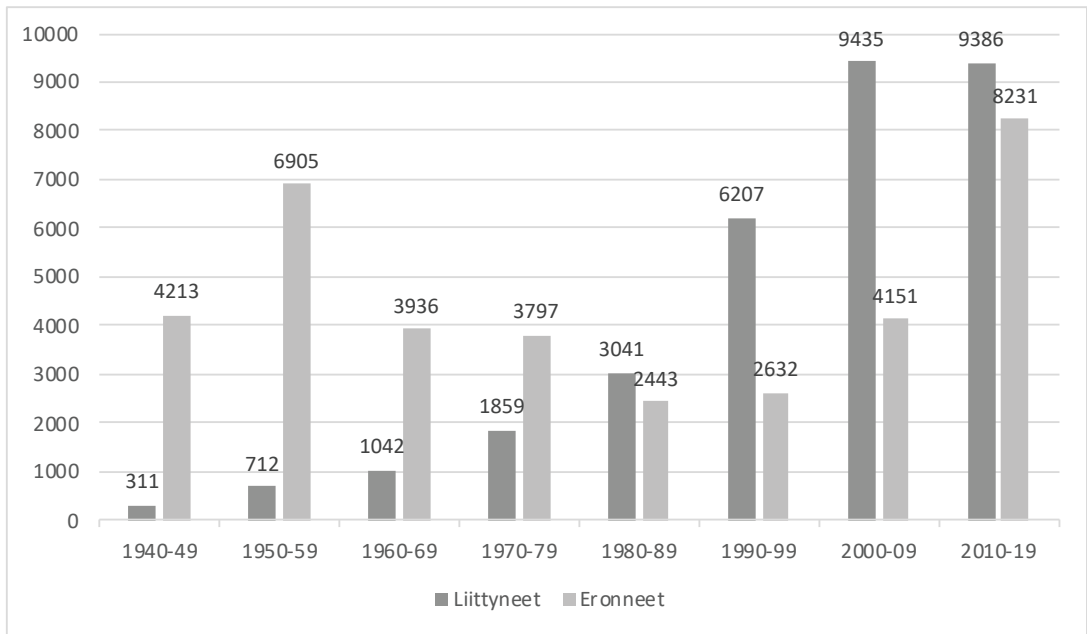
Artikkelissani tarjoan yhden näkökulman tähän arkkipiispan ennakoimaan oppimisprosessiin. Tarkastelen kahdessa ortodoksilehdessä viimeisen 40 vuoden ajanjaksolla julkaistuja kirjoituksia, joissa otetaan kantaa siihen, mikä on ”kirkon hengen mukainen” tapa suhtautua kirkkoon liittyneisiin henkilöihin.

Arkkipiispa Paavalin esittämä tulkinta kirkkoon liittymisestä ”uutena ilmiönä” saa tukea tilastoista. Suomen ortodoksinen kirkko irtautui Venäjän ortodoksisesta kirkosta Suomen itsenäistymisen jälkeen. Kirkon jäsenmäärä oli suurimmillaan toisen maailmansodan aikaan. Vuonna 1940 ortodokseja oli vajaat 77 000.² Sodan jälkeen jäsenmäärä kääntyi laskuun. Kuten oheinen taulukko (taulukko 1) osoittaa,

1940-luvun loppupuolella ja 1950-luvulla kirkosta erottiin paljon. Eroamisia selittävät kirkon toisen maailmansodan myötä kohtaamat haasteet sekä luterilaisen valtakulttuurin paine. Näinä vuosikymmeninä kirkkoon liittyminen oli harvinaista.

Ortodoksisen kirkkoon liittyneiden määrä on ollut kasvussa 1940-luvulta lähes nykypäivään saakka. 2000- ja 2010-luvuilla kirkkoon liittyi jopa 30-kertainen määrä ihmisiä 1940-lukuun verrattuna. Kirkkoon liittymisiä arkistolähteiden avulla tutkinut Riina Nguyen ajoittaa muutoksen liittymistrendeissä 1960-luvun lopulle. Tuolloin vuosittainen liittyneiden määrä ensin kaksinkertaistui ja jatkoi tämän jälkeen selkeää nousua.³ Vuosittainen liittyneiden määrä ohitti eronneiden määrän vuonna 1980 ja suhdeluku pysyi positiivisena aina vuoteen 2018 saakka.⁴

Nguyen pohtii tutkimuksessaan syitä kirkkoon liittymisten yleistymiselle. 1950-luvulla ortodoksinen kirkko keskittyi ensisijaisesti materiaaliseen jälleenrakentamiseen, mutta 1960-luvulta lähtien se avautui vähitellen myös ulkomaailman suuntaan. Ortodoksisia jumalanpalveluksia ryhdyttiin televisioimaan ja

Taulukko 1: Suomen ortodoksisen kirkkoon liittyneet ja kirkosta eronneet 1940–2019.⁹

kirkon edustajat alkoivat esiintyä julkisuudessa. Lisäksi arkkipiispa Paavali piti esillä kirkkoon liittymisen teemaa koko arkkipiispakautensa (1960–1987) ajan.⁵ Muutokset kertovat kuitenkin paitsi ortodoksisen kirkon toiminnan kehityksestä, myös suomalaisen yhteiskunnan moniarvoistumisesta. 1960-luvun loppupuolella ja 1970-luvulla kiinnostus erilaisia uskonnollisia ja henkisiä virtauksia kohtaan voimistui monissa niin kutsutuissa länsimaissa. Suomessa osa tästä kiinnostuksesta kanavoitui nimenomaan ortodoksisen kirkon suuntaan.⁶

Liittymisten yleistyminen ei vielä 1980-luvulla riittänyt kääntämään ortodoksisen kirkon jäsenmäärän kehitystä nousuun, vaan laskevaa suuntausta kesti aina 1990-luvun alkuun saakka. Seuraavien 20 vuoden ajan jäsenmäärä oli lievässä kasvussa, kunnes 2010-luvulla kehitys muuttui jälleen negatiiviseksi.⁷ Näiden muutosten taustalla ovat yhtäältä maahanmuutto ja toisaalta maallistuminen. 1990-luvulta lähtien ortodoksisen kirkkoon on liittynyt runsaasti

entisen Neuvostoliiton alueelta sekä muualta maailmasta Suomeen muuttaneita ihmisiä. Vuonna 2010 kirkon työryhmä arvioi, että kaikista kirkkoon liittyneistä maahanmuuttajia olisi noin kolmannes. Ilman heitä kirkon jäsenmäärä ei 1990- ja 2000-luvuilla olisi kasvanut.⁸

- 1 Paavali 1980.
- 2 Nguyen 2010, 90.
- 3 Nguyen 2010, 71–72.
- 4 Nguyen 2010, 90; Vuosittaisia tilastotietoja s.a.
- 5 Nguyen 2010, 23–24, 71–74.
- 6 Karjalainen 2019, 195–197; Martikainen & Laitila 2014, 164.
- 7 Nguyen 2010, 90; Vuosittaisia tilastotietoja s.a.
- 8 Hallinnonuudistuksen jatkotyöryhmä 2011, 11–12.
- 9 Tiedot perustuvat Riina Nguyenin (2010) esittämiin (vuodet 1940–1999) sekä Suomen ortodoksisen kirkon verkkosivuilta löytyviin (vuodet 2001–2019) tilastoihin (Nguyen 2010; Vuosittaisia tilastotietoja s.a.). Vuoden 2000 tiedot sain 3.7.2020 sähköpostitse kirkon rekisterisihteeriltä Jaana Pradalta.

Kasvun tyrehtymistä puolestaan selittää kirkosta eroamisen lisääntyminen. Kehitys heijastelee perinteisten uskonnollisten instituutioiden asemaa maallistuvassa suomalaisessa yhteiskunnassa. Vuoden 2019 lopussa ortodoksisella kirkolla oli noin 59 000 jäsentä.¹⁰

Suomen ortodoksisen kirkon jäsenistö on tänä päivänä monimuotoisempaa kuin koskaan aiemmin.¹¹ Erityisesti suurimmat seurakunnat pyrkivät ottamaan toiminnassaan huomioon eri taustoja edustavat jäsenensä.¹² Näin ei kuitenkaan ole ollut aina. Nguyen tulee tutkimuksessaan siihen tulokseen, että jäseneksi pyrkivien määrän kasvu tuli aikanaan kirkolle yllätyksenä. Siihen ei oltu varauduttu, mistä johtuen käytänteet vaihtelivat paikallisesti. Papiston keskuudessa oli epäselvyyttä jopa siitä, kuinka ortodoksisen kirkkoon liittymisestä kiinnostuneet henkilöt tulisi ottaa vastaan. Arkkipiispa Paavali oli tärkeässä roolissa, kun liittämisen käytänteistä ja liittyneiden asemasta ryhdyttiin keskustelemaan kirkon sisällä.¹³

Uudet jäsenet aiheuttivat aluksi hämmennystä myös muissa kuin papiston edustajissa. Nguyen esittää, että lapsena ja aikuisena kirkkoon liitettyjen henkilöiden välejä Suomen ortodoksisessa kirkossa luonnehtii ”historiallinen jännite”.¹⁴ Aikuisena kirkkoon liittyneiden aktiivisuus sai lapsena kirkon yhteyteen kastetut karjalaistaustaiset seurakuntalaiset tuntemaan asemansa uhatuksi.¹⁵ Olen itsekin törmännyt tähän ilmiöön. Kun haastattelin iäkkäitä siirtokarjalaistaustaisia ortodoksinaisia aiempaa tutkimustani varten, monet heistä harmittelivat karjalaisuuden muuttuvaa asemaa kirkossa.¹⁶ ”Eikä ne kaikki sillä tavalla sitä karjalaisuutta enää, jotka tulee ihan muualta, liittyvät omin ajatuksin,” tiivistä eräs haastateltavani.¹⁷ Talven 2019–2020 aikana haastattelin puolestaan aikuisena kirkkoon liittyneitä, joista muutama mainitsi kohdanneensa taustaansa

liittyviä ennakkoluuloja. Eräs heistä kertoi todenneensa kyselijöille:

[E]i mun mielestä ortodoksisuutta oo keksitty Karjalassa, eikä sitä oo keksitty edes Venäjällä. Se on kuulkaa syntyny ihan siellä missä kristinuskoki on syntyny.¹⁸

Artikkelin alussa siteeraamani arkkipiispa Paavalin teksti on kirjoitettu tilanteessa, jossa yhä useampi ortodoksi oli havahtunut liittymisten yleistymiseen. *Aamun Koitossa* oli kyseisenä vuonna julkaistu jo useampi kirjoitus aiheesta.¹⁹ Tekstinsä päättävässä kappaleessa Paavali toteaa: ”Otaen huomioon kaikki tässä esitetyt näkökohdat ei kirkkoon liittyneistä suinkaan tarvitse muodostua mitään ongelmaa kirkkokuntaamme.”²⁰ Kommentin voi tulkita viittaavan yhteisön sisäiseen jännitteeseen. Kielellisten esitysten vakuuttavuutta tarkastelevassa retorisessa tutkimuksessa ajatellaan, että jokainen esitetty näkökanta implikoi vastakkaisen näkökannan olemassaoloa.²¹ Retoriikan näkökulmasta Paavalin kannanotto, jonka mukaan liittyneistä ”ei tarvitse” koitua ongelmia ortodoksiselle yhteisölle, siis kertoo joidenkin yhteisön jäsenten ajatelleen juuri päinvastoin.

Tässä artikkelissa paneudun lehtikirjoitteluun, jossa käsitellään aikuisena kirkkoon liittyneiden henkilöiden asemaa ortodoksisessa yhteisössä. Monissa analysoimissani teksteissä tuodaan esille koettuja epäkohtia lapsena ja aikuisena kirkkoon liitettyjen välisissä suhteissa. Tarkastelen aineistoa retorisen tutkimuksen keinoin. Olen kiinnostunut erityisesti siitä, minkälaisiin selitysmalleihin tai ”käsitteellisiin linsseihin” teksteissä tukeudutaan omia näkökantoja perusteltaessa. Esitän, että perustelut sisältävät tietoa ortodoksiselle yhteisölle tärkeistä arvoista: arvoista, jotka asettuivat uudella tavalla valokeilaan liittymisten yleistymisen ja jäsenistön monimuotoistumisen myötä.

KIRKKOON LIITTYMINEN
AIHEENA AAMUN KOITTOSSA JA
ORTODOKSIVIESTITISSÄ

Tutkimuksen aineisto on koottu kahdesta merkittävästä ortodoksikristityille suunnatusta lehdestä. *Aamun Koitto* on kirkollinen yleislehti, joka on ilmestynyt vuodesta 1896 lähtien.²² Lehteä julkaisi vuoden 2020 loppuun saakka Pyhien Sergein ja Hermanin Veljeskunta. *Aamun Koiton* julkaisutiheys 1900-luvun loppupuolella ja 2000-luvulla oli 24 numeroa vuodessa. Vuonna 2011 julkaisumäärä tippui 12 numeroon vuodessa ja vuonna 2012 viiteen numeroon vuodessa. Samana vuonna *Aamun Koitto* sulautui yhteen Karjalan hiippakunnan seurakuntalehtien kanssa. Vuosien 2012 ja 2020 välisenä aikana *Aamun Koitto* jaettiin automaattisesti kaikkiin hiippakunnan alaisiin kotitalouksiin. Tällöin lehden painos oli noin 16 000 kappaletta.²³

Ortodoksiviesti on Helsingin ortodoksisen seurakunnan julkaisema seurakuntalehti. Lehden ensimmäinen numero julkaistiin vuonna 1950. Vuoteen 1991 nimenä oli *Uskon viesti*.²⁴ Vuonna 2014 *Ortodoksiviesti* laajeni Helsingin seurakunnan lehdestä useiden Etelä-Suomen ortodoksisten seurakuntien yhteiseksi lehdeksi. Artikkelissa tarkastellulla ajanjaksolla lehti ilmestyi kahdeksasta kymmeneen kertaa vuodessa. Viime vuosina lehden levikki on ollut noin 21 000 kappaletta.²⁵

Mediakentän murros heijastui 2010-luvulla sekä *Aamun Koiton* että *Ortodoksiviestin* toimintaan. Muutokset jatkuvat edelleen. Vuoden 2021 alusta *Aamun Koiton* julkaisijaksi vaihtui Suomen ortodoksinen kirkko. Alkuvuoden lehti on ilmestynyt verkossa, mutta jatkossa sen on tarkoitus ilmestyä paperilehtenä, joka jaetaan kaikille Suomen ortodoksisen kirkon jäsenille. Uusi *Aamun Koitto* tulee korvaamaan kaikki nykyiset seurakuntalehdet. Näillä näkymin *Ortodoksiviestin* viimeinen numero julkaistaan elokuussa 2021.²⁶

Sekä *Aamun Koitto* että *Ortodoksiviestiä* on toimitettu varsin pienin resurssein, lähinnä päätoimittajan ja toimitussihteerin voimin. Vapaaehtoiset avustajat ovat kirjoittaneet merkittävän osan lehdissä julkaistuista teksteistä.

Tutkimusta varten lehdistä poimittiin aluksi kaikki niissä vuosien 1970 ja 2019 välillä julkaistut, aikuisena kirkkoon liittymistä jollain tavalla käsittelevät jutut.²⁷ Aineistokorpus sisältää kaiken kaikkiaan 246 lehtijuttua, joista 113 on julkaistu *Aamun Koitossa* ja 133 *Ortodoksiviestissä*. *Aamun Koiton* osalta tein poiminnat itse, *Ortodoksiviestin* osalta ne teki tutkimusavustaja. Lehtijuttujen jakautuminen eri vuo-

10 Vuosittaisia tilastotietoja s.a.

11 Martikainen & Laitila 2014, 165–170.

12 Ks. esim. Martikainen 2013; Tiaynen-Qadir 2017.

13 Nguyen 2010, 11, 84–86.

14 Nguyen 2007, 124. Käytän termiä lapsena (kirkkoon) liitetty sylivauvana ortodoksisen kirkon yhteyteen kastetuista ja mirhavoidelluista henkilöistä.

15 Nguyen 2007, 124; Nguyen 2010, 78.

16 Kupari 2016.

17 Haastattelu helmikuu 2008, arkistoitu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkistoon.

18 Haastattelu joulukuu 2019, tekijän hallussa.

19 Pappinen 1980; Kontioinen 1980; Jeskanen 1980.

20 Paavali 1980.

21 Pesonen 1999, 323; Sakaranaho 2001, 14.

22 Kärkkäinen 1996, 6, 20–22.

23 Vuosikokousaineisto 2019, 11.

24 Matihalti 2002, 370, 381.

25 4.6.2020 sähköpostitse saatu tieto *Ortodoksiviestin* toimitussihteerin Saara Kalliolta.

26 Kärkkäinen 2021, 7.

27 Poiminnoissa on pyritty huolellisuuteen, mutta yksittäisiä artikkeleita on voinut jäädä huomamatta.

Vuosikymmen	<i>Aamun Koitto</i>	<i>Ortodoksiviesti</i>	Yhteensä
1970-luku	3	2	5
1980-luku	27	15	42
1990-luku	16	12	28
2000-luku	37	21	58
2010-luku	30	83	113
Yhteensä	113	133	246

Taulukko 2. Aineistokorpuksen tekstien jakautuminen eri julkaisu vuosikymmenille.

sikymmenille on esitetty oheisessa taulukossa (taulukko 2). *Aamun Koiton* ensimmäinen kriteerit täyttänyt kirjoitus on vuodelta 1977. Silloisen *Uskon viestin* lehtijutuista varhaisin julkaistiin vuonna 1976.

Aineistokorpus sisältää muun muassa asiantuntijapuheenvuoroja, raportteja, henkilökuvia, pääkirjoituksia, kolumneja, puheita, mielipidekirjoituksia ja kirja-arvosteluita. Yleisimpiä näkökulmia ovat yksilön tie ortodoksisen kirkon jäsenyyteen, kirkkoon liittymisen yleistyminen ilmiönä, kirkkoon liittymisen käytänteet, jäsenyystilastot sekä liittyneiden asema yhteisössä. Mukana on paljon tekstejä, joissa kirkkoon liittyminen esiintyy ohimennen. Lähetystyötä käsittelevät kirjoitukset rajasin otannan ulkopuolelle.

1980-luvulla ja osin vielä 1990-luvullakin aineistokorpusta hallitsevat papiston ja asiantuntijoiden puheenvuorot ja niiden vastapainona kirkkoon liittyneiden henkilöiden omista kokemuksistaan kirjoittamat tekstit. Vähitellen näiden rinnalle nousevat toimittajien tai avustajien kirjoittamat kirkkoon liittyneiden jäsenten henkilökuvat. Itse asiassa juttujen määrällistä kasvua 2010-luvulla selittää pitkälti tämän juttutyypin yleistyminen.

Merkillepantavaa on, että kirkon jäseneksi viime vuosikymmenten aikana liittyneet

maahanmuuttajat eivät juuri nouse aineistokorpuksessa esiin. Tuoreemmissa asiantuntijapuheenvuoroissa saatetaan erottaa toisistaan eri taustoja edustavat uudet jäsenet. Korpus sisältää myös muutaman kirkon lisääntyvää monikulttuurisuutta tarkastelevan tekstin.²⁸ Kymmenien henkilökuvien joukossa on sen sijaan vain jokunen kirjoitus, jossa käsitellään muualla kuin Suomessa syntynyttä henkilöä.²⁹ Kirkkoon liittymisestä käyty keskustelu tapahtuu siis molemmissa lehdissä lähinnä niin kutsuttujen kantasuomalaisten kesken.³⁰

RETORINEN NÄKÖKULMA, AINEISTON RAJAUS JA ANALYYSIN RAJAT

Retorisen tutkimuksen lähtökohtana on ajatus kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta. Olennaista on myös kielenkäytön toiminnallisuus ja tavoitteellisuus.³¹ Huomio kohdistuu erityisesti esittäjän (puhujan tai kirjoittajan) tavoitteeseen vakuuttaa yleisö (kuulija tai lukija) omien näkemystensä oikeellisuudesta.³² Retoriikan merkitys korostuu tilanteissa, joissa eri osapuolten tulkinnat ovat joiltain osin ristiriitaisia. Tällöin toisen osapuolen vakuuttamiselle on sekä tarvetta että edellytyksiä.³³ Retoriikka on kuitenkin osa kaikkea kielellistä vuorovaikutusta. Vaikka tietyissä konteksteissa tietyt näkökannat ovat

Vuosikymmen	Kohtelu AK	Kohtelu OV	Toiminta AK	Toiminta OV	Yhteensä
1980-luku	7	5	0	1	13
1990-luku	4	1	0	0	5
2000-luku	2	5	0	2	9
2010-luku	1	0	3	1	5
Yhteensä	14	11	3	4	32

Taulukko 3. Tarkan analyysin kohteeksi valittujen juttujen jakautuminen.

voineet saada yleisesti hyväksytyin aseman, mikään tulkinta maailmasta ei ole väistämättä ja pysyvästi totta. Tulkintojen uskottavuus vaatii pikemminkin niiden jatkuvaa retorista tukemista.³⁴

Retorisessa tutkimuksessa korostetaan, että tieteelliset esityksetkään eivät heijasta sosiaalista todellisuutta vaan osallistuvat sen rakentamiseen. Valaistessaan tiettyjä ilmiöitä tietyistä näkökulmista ne jättävät toisia ilmiöitä ja näkökulmia varjoon.³⁵ Eräs keskeinen tätä tutkimusta suuntaava valinta liittyy aineiston rajaukseen. Retorinen analyysi on menetelmänä työläs, minkä vuoksi tutkijat joutuvat rajoittamaan analysoitavan materiaalin määrää. Omassa tutkimuksessani tein ensin kaikista aineiston teksteistä pintapuolisen analyysin. Sen perusteella valikoin 32 tekstiä tarkemman tarkastelun kohteeksi. Näiden juttujen jakautuminen teemojen, lehtien ja julkaisu vuosikymmenten kesken on esitetty oheisessa taulukossa (taulukko 3).

Tarkan analyysin kohteeksi valikoitui kaksi temaattista kokonaisuutta. Ensimmäinen kokonaisuus koskee kirkkoon liittyneiden henkilöiden kohtelua ortodoksisessa yhteisössä. Alustavaa analyysiä tehdessäni havaitsin, että aiheesta on käyty lehdissä useaan otteeseen keskustelua. Keskusteluketjuja, joissa kirjoittajat viittaavat toistensa teksteihin, on julkaistu *Aamun Koitossa* vuonna 1980 sekä

Ortodoksiviestissä vuosina 1985–1986 ja 2001.³⁶ Kirjoitteluun ovat osallistuneet niin papisto puheenvuoroillaan, lehden toimittajat ja avustajat kolumneillaan ja pääkirjoituksillaan kuin riviseurakuntalaiset mielipidekirjoituksillaan. Aiheen kiistanalaisuuden vuoksi päätin keskittyä kirkkoon liittyneiden kohtelua käsitteleviin juttuihin. Kelpuutin mukaan kaikki tekstit, joiden tulkitsin ottavan suorasanaisesti kantaa siihen, kuinka ortodoksisen yhteisön tulisi vastaanottaa uudet jäsenensä. Mielipidekirjoituksissa ja kolumneissa liittyneiden kohtelu on usein ainut käsitelty aihe, kun taas papiston ja asiantuntijoiden puheenvuoroissa se on yksi tärkeä aihe muiden joukossa. Teemaan liittyvät kirjoitukset ajoittuvat 1980-luvulta 2000-luvun

28 Parpei 2017; Brola 2018a.

29 Esim. Brola 2018b; Ratilainen & Suikkanen 2019.

30 Kiitän artikkelikäsitelmän nimettömiä arvioitsijoita huomioni kiinnittämisestä aineistokorpuksen tähän piirteeseen.

31 Sakaranaho 2001, 10–11.

32 Pesonen 1999, 322.

33 Burke 1969, 25.

34 Potter 1996, 106.

35 Sakaranaho 2001, 12–13.

36 Lisäksi *Aamun Koiton* ja *Ortodoksiviestin* kirjoitukset vuodelta 1996 vaikuttavat liittyvän toisiinsa, vaikka suoria tekstien välisiä viittauksia niihin ei sisällykään. Ks. listaus tutkimusaineistosta artikkelin lopussa.

alkupuolelle. Kaikki kirjoitukset eivät asetu osaksi keskusteluketjuja vaan osa niistä on yksittäisiä puheenvuoroja.

Toinen tarkemman analyysin kohteeksi valitsemani teema on aikuisena ortodoksiseen kirkkoon liittyville henkilöille suunnattu kirkon toiminta. Kirkon toiminnalla tarkoitan esimerkiksi seurakuntaan tutustumista, uskonnon opetusta ja sielunhoitoa, en liittymisen sakramentaalista ulottuvuutta (mahdollinen kaste sekä synnintunnustus, mirhavoitelu ja ehtoollinen). Jotta tekstien määrä ei olisi kasvanut liikaa, huomioin vain kirjoitukset, jotka käsittelevät tätä toimintaa laajemmin kuin yksittäisen liittyjän kokemusten tai yksittäisen katekumeenikurssin näkökulmasta.³⁷ Kirkkoon liittyville suunnattu toiminta näyttäytyy tutkimusaineistossa vähemmän poleemisena kysymyksenä kuin liittyneiden kohtelu. Kirjoittelu on asiantuntijavetoista, eikä tekstien joukossa ole yhtään mielipidekirjoitusta. Aineistossani näiden tekstien kokonaismäärä on selvästi vähäisempi kuin kirkkoon liittyneiden kohtelua käsittelevien tekstien, mutta ne ovat keskimäärin huomattavasti pidempiä. Yli puolet kirjoituksista on julkaistu 2010-luvulla.

Tätä artikkelia voi tutkimusasetelmansa perusteella luonnehtia tilannelähtöiseksi retoriseksi tutkimukseksi. Näin painottuneita tutkimuksia selittää Tuula Sakaranahon mukaan tutkijan näkemys jostain historiallis-yhteiskunnallisesta tilanteesta, ”jossa käydään kiistaa yhteiskunnan ja kulttuurin kannalta keskeisistä kysymyksistä.”³⁸ Oman tutkimukseni kohdalla tämä tilanne on monimuotoisuuden lisääntyminen Suomen ortodoksisessa kirkossa.

Uuden retoriikan keskeinen teoreetikko Kenneth Burke on esittänyt, että retorisen kielenkäytön perimmäisenä tavoitteena on sosiaalisen järjestyksen edistäminen.³⁹ Tästä näkökulmasta tulkittuna voidaan väittää, että ortodoksiseen kirkkoon liittyneiden kohtelusta

käyty suorasanaainen keskustelu osoittaa, miten yhteisön kokoonpanon muutokset on koettu jollain tavalla sen järjestystä horjuttavina. Tässä artikkelissa pyrin jäsentämään näitä kokemuksia tarkemmin. Retorisen lukutavan avulla voin tarkastella ortodoksisen kirkon jäsenistön keskinäisten suhteiden rakentumista tutkimusaineistossa. Huomioni kohdistuu kuitenkin erityisesti niihin jaettuihin merkityksiin, joilla osapuolten välisiä suhteita oikeutetaan.

Analyysini valaisee ortodoksisen yhteisön sisäisiä valtarakenteita. Epätasa-arvoa tuottavien puhetapojen näkyväksi tekeminen on tärkeää. Samalla tulee tiedostaa, että valitsemani näkökulma on yksipuolinen. Poimin tarkan analyysin kohteeksi enimmäkseen tekstejä, jotka keskittyvät ristiriitoihin. Valtaosa aineistokorpuksen teksteistä ei anna yhteisöstä eripuraista kuvaa, vaan esittää kirkkoon liittyvän yksilön ja yhteisön suhteen positiivisesti. Tasapainoisempi tulkinta yhteisöstä olisi vaatinut myös näiden tarkan analyysin ulkopuolelle jääneiden tekstien tutkimusta.

ANALYYSIN KULKU

Analyysissäni nojaan ensisijaisesti Tuula Sakaranahon kehittämään retoriseen analyysimalliin.⁴⁰ Monet hänen näkemyksistään pohjautuvat Kenneth Burken ajatteluun. Lisäksi hyödynnän Jonathan Potterin tulkintoja uskottavien esitysten rakentumisesta.⁴¹ Analyysini keskittyy ensinnäkin teksteissä ilmaistuihin näkökantoihin, toiseksi niiden taustalla vaikuttaviin käsitteellisiin linsseihin sekä kolmanneksi eri ihmisryhmistä esitettyihin kuvauksiin.

Retorisessa tutkimuksessa tekstin välittämien merkitysten nähdään rakentuvan kahden eri kerrostuman yhteisvaikutuksesta. Teksti sisältää yhtäältä suoraan ilmaistuja näkökantoja, eli argumentaatiota. Toisaalta se välittää myös epäsuorasti ilmaistuja merkityksiä.⁴² Tekstissä julkilausuttuja näkökantoja erittelemällä

tutkija luo pohjaa ”rivien välissä” ilmenevien merkitysten tarkastelemiselle. Sakaranahon analyysimallissa tämä piilotaso nostetaan esille kiinnittämällä huomiota ilmitason argumentaatiossa käytettyihin keskeisiin termeihin. Näistä termeistä tutkijan on mahdollista johtaa tekstissä rakentuvia merkityksiä ohjaavat ”käsitteelliset linssit”. Käsitteelliset linssit ovat selitysmalleja, joihin kirjoittaja pohjaa näkemysensä. Vahvimman aseman saavuttaneet käsitteelliset linssit ovat usein tekstissä läsnä vain viitteellisesti. Ne näyttäytyvät ”ikään kuin itsestään annettuina ja luonnollisina tapoina tulkita sosiaalista todellisuutta”.⁴³

Omassa analyysissäni lähdin liikkeelle identifioimalla teksteistä kirjoittajien julkilausumat kysymyksenasetteluni kannalta keskeiset näkökannat. Tämän jälkeen konstruoin joukon käsitteellisiä linssejä, joihin teksteistä paikantamani näkökannat vaikuttivat nojaavan. Aineistoni kohdalla tätä työtä helpotti tekstien määrä ja ajallinen perspektiivi. Yhdessä tekstissä avoimesti esitetty käsitteellinen linssi saattoi vaikuttaa epäsuorasti muiden tekstien taustalla.

Argumentaatiossa käytettyjen keskeisten termien lisäksi muukin kirjoittajan käyttämä käsitteistö on retorisen tutkimuksen näkökulmasta merkityksellistä. Luonnehtimalla jotain asiaa, toimintaa, ilmiötä, tapahtumaa, ihmistä tai ihmisryhmää tietyllä tavalla kirjoittaja pyrkii ohjaamaan lukijan asennoitumista ja reaktioita.⁴⁴ Omassa analyysissäni olin kiinnostunut erityisesti siitä, kuinka aineistossa kuvataan eri ihmisryhmiä. Erittelin teksteistä näitä luonnehdintoja ja havainnoin samalla niiden suhdetta käsitteellisiin linsseihin.

Tulkitsin aineiston sisältävän viitteitä useasta käsitteellisestä linssistä. Tässä artikkelissa esittelen niistä tärkeimmät. Kaikki tekstien sisältämät merkitykset eivät suinkaan palaudu näihin käsitteellisiin linsseihin. Paitsi että teksteissä viitataan muihinkin selitysmalleihin,

tekstit sisältävät myös retorisia piirteitä, joita en tässä artikkelissa tilanpuutteen vuoksi lainkaan käsittele.

On tärkeää muistaa, että käsitteelliset linssit ovat aineistosta tekemiäni abstraktioita, jotka ovat syntyneet kysymyksenasetteluni ohjaamina. Niiden avulla pyrin valottamaan keskeisiä tekstien merkityksenmuodostusta ohjaavia arvoja. Näiden samojen arvojen väitän esiintyvän tai esiintyneen ortodoksisessa yhteisössä laajemminkin. Viime kädessä kirjoittajat viittaavat tiettyihin arvoihin juuri siksi, että he olettavat lukijoiden tunnistavan ja hyväksyvän ne.

Seuraavaksi käsitteelin neljää konstruointimaani käsitteellistä linssiä yksitellen. Ne ovat ortodoksisuuden yhteys kulttuuriin, ortodoksisen tradition varjeleminen, lähetyskäsky ja kristillinen etiikka.

ORTODOKSISUUDEN YHTEYS KULTTUURIIN

Aineiston rajauksesta johtuen tavallisimmat teksteissä esiintyvät näkökannat liittyvät siihen, kuinka ortodoksinen yhteisö on vastaanottanut uudet jäsenensä. Valtaosa kirjoittajista ottaa jollain tavalla kantaa aikuisena kirkkoon liit-
tyneiden kohteluun. Teksteissä toistuu kaksi

37 Katekumeenikurssit ovat seurakuntien järjestämää toimintaa, joissa jäsenyydestä kiinnostuneille annetaan tietoa ortodoksisesta kirkosta ja uskonelämästä. Nimike on vakiintunut 2000-luvulla, aiemmin saman tyyppistä opetusta annettiin myös esimerkiksi Ortodoksiakerhon nimellä.

38 Sakaranaho 2001, 19.

39 Burke 1969, 43.

40 Sakaranaho 1998; Sakaranaho 2001.

41 Potter 1996.

42 Pesonen 1999, 323; Sakaranaho 2001, 14.

43 Sakaranaho 2001, 16.

44 Potter 1996, 111, 176–177.

argumenttia. Yhtäältä niissä kritisoidaan ortodoksisuuden jakautumista ”kuppikuntiin”⁴⁵ uskonnollisen taustan perusteella.⁴⁶ Kirjoittajien mukaan tästä ovat vastuussa lapsena kirkkoon liitetyt seurakuntalaiset. ”Erikoista ja syvästi kummeksuttavaa on se, etteivät ns. syntortodoksit useinkaan halua kelpuuttaa kirkkoon liittyneitä omaan joukkoonsa”, moittii igumeni Panteleimon vuonna 1980 julkaistussa puheessaan.⁴⁷ Toisaalta teksteissä kritisoidaan termin ”käännynnäinen” käyttämistä aikuisena ortodoksisen kirkkoon liittyneistä henkilöistä.⁴⁸ ”Mielestäni nimityksen ’käännynnäinen’ käyttäminen ortodoksisen kirkon jäsenestä on halventavaa”, todetaan mielipidekirjoituksessa vuodelta 1986.⁴⁹ Myös Arkkipiispa Paavalin näkemys on, että termiä ei tulisi käyttää aikuisena kirkkoon liittyneistä.⁵⁰ Kannanotosta huolimatta se esiintyy aineistossa aina vuoden 2001 kirjoitteluun saakka, myös ortodoksisen kirkkoon liittyneiden henkilöiden itse itsestään käyttämänä luonnehdintana.⁵¹

Valtaosassa kirkkoon aikuisena liittyneiden kohtelua käsittelevistä teksteistä argumentaatio on ensisijaisesti negatiivista. Teksteissä nostetaan esille epäkohtia sen sijaan että puolustettaisiin hyvinä ja oikeina pidettyjä toimintatapoja. Joissain teksteissä esiintyy kuitenkin myös toisenlaisia näkökantoja. Niissä pyritään oikeuttamaan lapsena ortodoksisen kirkon yhteyteen liitettyjen erilaisuus suhteessa myöhemmin liittyneisiin henkilöihin. Eräs vuoden 2001 keskusteluun osallistunut kirjoittaja esimerkiksi toteaa: ”Erilaisuutemme ja sen hyväksyminen on meille voimavara ja tie tasa-arvoon.”⁵²

Lapsena kirkkoon liitettyjen, karjalais- tai venäläistaustaisten ortodoksien erityisasemaa aineistossa puolustavat argumentit perustuvat tulkintani mukaan käsitteelliseen linssiin, joka korostaa ortodoksisuuden yhteyttä kulttuuriin ja etnisyyteen.⁵³ ”On hyvä tietää juurensa ja se,

mikä uskonto juurellaan on vallinnut”, todetaan vuonna 2001 julkaistussa mielipidekirjoituksessa, jossa arvioidaan kullekin ihmiselle sopivaa kirkkokuntaa.⁵⁴ Tässä selitysmallissa ortodoksisen sukutaustan ja kasvuympäristön merkitys uskonnollisuudelle nähdään siis ensiarvoisen tärkeänä. Vain ortodoksisen kirkon jäsenenä tai ortodoksisukulaisten suorassa tai epäsuorassa vaikutuspiirissä kasvaminen johtaa ortodoksisen uskonkäsityksen sisäistämiseen. Lisäksi se tuottaa olemukseltaan erilaista – mahdollisesti syvempää, kokonaisvaltaisempaa tai sitoutuneempaa – ortodoksisuutta kuin aikuisiällä kirkon perinteeseen tutustuminen ja kirkkoon liittyminen.

Tähän ortodoksisuuden kulttuurisidonnaisuutta korostavaan käsitteelliseen linssiin kohdistetaan aineistossa paljon kritiikkiä. Kuten edellä totesin, suuri enemmistö kirjoittajista toteaa, ettei hyväksy kirkon jäsenten luokittelua uskonnollisen taustan perusteella. Selitysmallia vastustavien kirjoitusten suuren määrän voi nähdä heijastavan sen painoarvoa ortodoksisessa yhteisössä. Jos ortodoksisuuden ja kulttuurin elimellistä yhteyttä puoltavia tulkintoja ei yhteisössä esiintyisi, niiden eksplisiittinen kyseenalaistaminenkaan ei olisi tarpeen. Käsitteellisen linssin käytöstä ja merkityksestä kertoo myös se, että julkilausutusta kritiikistä huolimatta se on piilevästi läsnä myös aineistossa. Erityisesti sen vaikutus näkyy siinä, minkälaisia epäsuorasti ilmaistuja oletuksia kirjoittajilla on lapsena kirkkoon liitettyjen uskonnollisuudesta.

Aineiston rajauksesta johtuen valtaosa tutkimieni tekstien eri ihmisryhmiin kohdistuvista kuvauksista käsittelee sellaisia henkilöitä, jotka ovat liittyneet ortodoksisen kirkkoon aikuisena. Esittelen näitä kuvauksia seuraavissa osioissa. Tekstit sisältävät kuitenkin luonnehdintoja myös lapsena kirkkoon liitettyistä henkilöistä. Aineistossa esiintyy epäsuorasti

näkemys, jonka mukaan kaikki lapsena ortodoksisen kirkon yhteyteen kastetut ihmiset ovat omaksuneet ortodoksisen uskonkäsitteksen. Tällainen ajatus esiintyy muun muassa arkkipiispa Paavalin tekstissä. Kirjoituksessaan Paavali antaa aikuisena ortodoksisen kirkkoon liittyneille henkilöille tunnustusta siitä, että he ovat nähneet jäsenyytensä eteen vaivaa. Lapsena kirkkoon liitettyjä hän kuvaa ihmisiksi, ”joiden ei ole tarvinnut tehdä mitään ortodoksisuuden löytämiseksi”.⁵⁵

Oletus siitä, että lapsikasteessa ortodoksisen kirkon yhteyteen liitetyt henkilöt sosialisoituvat automaattisesti kirkon jäseniksi esiintyy monessa aineistoni varhaisista, 1980- ja 1990-luvulla julkaistuista teksteistä.⁵⁶ Vuonna 1996 eräs kolumnisti vertaa ortodoksisuutta kieleen ja lapsena kirkkoon liitettyä äidinkielen puhujiin. ”[J]okainen meistä osaa puhua omaa kieltään”, hän toteaa.⁵⁷ Joissain teksteissä puolestaan painottuu ortodoksisen perinteen vaaliminen. ”Passiivisinakin seurakuntalaisina me, ’syntymäortodoksit’, olemme heidän [vanhempien ja isovanhempien] ylläpitämänsä perinteen siirtäjiä”, väittää jo edellä siteeraamani mielipidekirjoittaja.⁵⁸ Näiden näkemysten perusteella aikuisena kirkkoon liittyvien uskonelämälle voidaan asettaa korkeita vaatimuksia. Heiltä voidaan odottaa syvällistä perehtymistä traditioon sekä sen oikeaoppista noudattamista.

Vielä astetta pidemmälle tämän ajatuksen vie termi ”syntyperäinen ortodoksi” ja sen variaatiot.⁵⁹ Se antaa ymmärtää, että ortodoksisuus voisi olla syntymässä saatu ominaisuus. Jo vuonna 1980 eräs kolumnisti nostaa esiin ”sen itsestään selvän asiavirheen, ettei kukaan synny ortodoksiksi”.⁶⁰ Termiin kohdistuneesta satunnaisesta kritiikistä huolimatta sitä käytetään aineistossa termin ”käännynnäinen” vastinparina aina vuosituhannen vaihteeseen saakka.⁶¹ Itse asiassa aineistossa ilmenevä negatiivinen

suhtautuminen termiin ”käännynnäinen” vaikuttaa perustuvan osaltaan juuri hierarkkiseen suhteeseen, joka yhteisön sisäisessä keskustelussa rakentuu termien ”käännynnäinen” ja ”syntyperäinen ortodoksi” välille. Tulkintaa tukee se, että molemmat termit poistuvat käytöstä samaan aikaan.

Näkemys lapsena kirkon jäseniksi kastettujen jonkinlaisesta luontaisesta ortodoksisuudesta on ratkaiseva sen suhteen, minkälainen asetelma lapsena ja aikuisena kirkkoon liitettyjen henkilöiden välille rakentuu. Se määrittää nämä kaksi ryhmää olemukseltaan erilaisiksi. Sen pohjalta on mahdollista, erään vuonna 1985 *Ortodoksiviestin* teemanume-

45 Pedagogos 1986.

46 Pappinen 1980; Kontioinen 1980; ”Eräs käännynnäinen” 1980; Panteleimon 1980; Toimituksesta 1985; Pedagogos 1986; Härkönen 1996; Matihalti 1996; Korkatsu-Palo 2000; Lampinen 2001; Pajukaarre 2005; vrt. Kähkönen 2001.

47 Panteleimon 1980.

48 Paavali 1980; Huotari 1981; Pedagogos 1986; Askolin 2001; Lampinen 2001.

49 Pedagogos 1986.

50 Paavali 1980.

51 Ks. ”Eräs käännynnäinen” 1980; Tiira 1992; Kähkönen 2001; Puolakangas 2001.

52 Pogreboff 2001.

53 Toimituksesta 1985; Matihalti 1996; Pogreboff 2001; Kähkönen 2001; Puolakangas 2001.

54 Puolakangas 2001.

55 Paavali 1980.

56 Jeskanen 1980; Paavali 1980; Huotari 1981; Vaalisto 1992; Laitila 1996; Pogreboff 2001.

57 Laitila 1996.

58 Pogreboff 2001.

59 Kontioinen 1980; Panteleimon 1980; Karpov 1985; Vaalisto 1992; Tiira 1992; Matihalti 1996; Laitila 1996; Pogreboff 2001.

60 Pappinen 1980.

61 Kritiikistä ks. Pappinen 1980; Vielä kerran tunteella 1986; Korkatsu-Palo 2000.

roon kirjoittaneen papin tavoin, kysyä: ”voiko heistä – noista ’käännynnäisistä’ – koskaan tulla syntyperäisten ortodoksien veroisia?”⁶² Se tekee ymmärrettäväksi myös erään aikuisena kirkkoon liittyneen seurakuntalaisen vuodelle 2001 päivätyn luonnehdinnan itsestään ”teko-ortodoksina”. Hänen mukaansa ortodoksisuus on ”yhtä kulttuurisidonnaista” kuin alkuperäiskansan jäsenyys, mistä johtuen ”käännynnäiset” ikään kuin ”kilvoittelevat omassa sarjassaan”.⁶³

Ortodoksisuuden kulttuurisidonnaisuutta korostavan käsitteellisen linssin pohjalta tuotetaan aineistossa muitakin erotteluja. Eräs keskeinen lapsena ja aikuisena kirkkoon liitettyjen välisen jaottelun rinnalla esiintyvä luokittelu koskee aikuisena liittyneiden sukutaustaa. Liittyvät, joilla on ortodoksisukulaisia, asetetaan erilleen muista uusista jäsenistä.⁶⁴ Heistä voidaan todeta, kuten tekee *Uskon viestin* toimitus vuonna 1985, etteivät he ole ”käännynnäisiä sanan varsinaisessa mielessä”, vaan ”jonkinlaisia valeskäännynnäisiä tai piilo-ortodokseja”.⁶⁵ Tämä luokittelu nojaa sekin oletukseen, jonka mukaan syntyperä tuo mukanaan uskonnollisia erityisominaisuuksia. Jos ihmisellä on ortodoksia sukujuuria, ortodoksisuuden nähdään olevan hänessä piilevänä ominaisuutena, jonka kirkkoon liittyminen vahvistaa.

Edellä kuvattua luokittelua myös kritisoidaan aineistossa suorasanaisesti. Vuonna 2000 eräs kolumnisti paheksuu: ”Ne aikuisena kirkkoon liittyneet, joiden suvussa on ortodokseja, ’saavat armon’ sen mukaan, miten ortodokseja on lähisukulaisissa. Auta armias heitä, jotka ovat puhtaasti luterilaisesta tai muusta suvusta!”⁶⁶ Kritiikin voi tässäkin tapauksessa tulkita osoitukseksi luokittelun ja sen taustalla vaikuttavan selitysmallin asemasta yhteisössä.

Analyysini perusteella ortodoksisuuden ja kulttuurin yhteyttä korostava käsitteellinen linssi ohjaa lapsena ja aikuisena kirkkoon liitettyjen välisen suhteen rakentumista aineistossa aina

vuosituhannen vaihteeseen – tarkemmin ottaen vuoden 2001 kirjoitteluun *Ortodoksisviestissä* – saakka. Tämän jälkeen suorat viittaukset selitysmalliin harvenevat olemattomiin. Samaan aikaan hiipuu keskustelu kirkkoon aikuisena liittyneiden kohtelusta.

Tutkimukseni viittaa siihen, että aikuisena kirkkoon liittyneiden henkilöiden syrjinnän kokemukset kulminoituivat juuri ajatukseen siitä, että lapsena liitetyillä olisi syntyperään pohjautuva erityisasema yhteisössä. Ja vastavuoroisesti: aikuisena liittyneiden määrän lisääntyminen sai lapsena kirkon yhteyteen kastetut puolustamaan asemaansa juuri ortodoksisuuden kulttuurisidonnaisuuteen vetoamalla.

ORTODOKSISEN TRADITION VARJELEMINEN

Aineistossa esitetään myös muita kuin aikuisena kirkkoon liittyneiden kohtelua koskevia näkökantoja. Jäseneksi pyrkivän yksilön ja ortodoksisen yhteisön kohtaaminen on keskeinen aihe teksteissä, jotka käsittelevät ortodoksisuudesta kiinnostuneille ja kirkkoon hiljattain liittyneille henkilöille suunnattua kirkon toimintaa. Kohtaamisen teema nousee aineistossa esille laajemminkin. Keskeinen teemaan liittyvä näkökanta on, että kohtaamistilanteessa on ensiarvoisen tärkeää huolehtia ortodoksisen tradition jatkuvuudesta. Kirkkoon liittyvältä henkilöltä edellytetään aineistossa ortodoksisen perinteen sisäistämistä.⁶⁷ ”On tärkeää tuntea kirkon traditio”, kiteyttää eräs pappi vuonna 2016 julkaistussa tekstissään.⁶⁸ Toinen painottaa vuonna 2003, kuinka ”liittyjän tulee tietää, mihin hän on sitoutumassa”.⁶⁹ Yhteisön ensisijainen vastuu koskee vastavuoroisesti sitä, että kirkkoon liittyvä henkilö perehdytetään kirkon käytänteisiin. Erityisesti varhaisemmissa kirjoituksissa papisto omaksuu avoimesti perinteen suojelijan tehtävän suhteessa mahdollisiin uusiin jäseniin.⁷⁰

Tulkinnassani nämä näkökannat tukevat käsitteelliseen linssiin, jonka ydinajatuksena on ortodoksisen tradition itseisarvo. Ortodoksisen tradition varjelemista korostavalla käsitteellisellä linssillä on aineistossa hyvin vahva – lähes itsestään selvä – asema läpi koko tarkastellun 40 vuoden ajan. Siihen sitoutuvat oikeastaan kaikki kirjoittajat. Teksteistä välittyy yhteisön tarve varmistaa, että kirkkoon aikuisena liittyvät henkilöt tunnustavat perinteen merkityksen ortodoksisessa kirkossa. Omaehtoiseen uskon tulkintoihin ei kannusteta. Vuonna 2014 julkaistussa, katekumeenikurssilaisille suunnatussa puheenvuorossaan diakoni ilmaisee asian käyttämällä me-muotoa: ”Meidän on opetuslapsina tehtävä epämiellyttäviäkin asioita, nielaistava myös karvaalta tuntuvat lääkkeet.”⁷¹

Ortodoksisen tradition varjelemista painottava käsitteellinen linssi vaikuttaa siihen, minkälainen kuva aikuisena kirkkoon liittyneistä henkilöistä teksteissä muodostuu. Ensinnäkin aineistossani kirkkoon liittyneitä henkilöitä luonnehditaan esittämällä heidät jollain tavalla keskeneräisinä suhteessa muuhun seurakuntaan.⁷² Tämä määrittely toistuu erityisesti papiston ja asiantuntijoiden kirjoituksissa vanhimmissa analyysoimistani teksteistä uusimpiin saakka. Liittyneet kaipaavat muun muassa ”ohjausta”,⁷³ ”tukea”⁷⁴ ja ”jälkihoitoa”.⁷⁵ Viimeinen termi viittaa yleisesti traumaattisen tapahtuman jälkeen annettavaan henkiseen tukeen ja vihjaa, että kirkkoon liittyneet henkilöt eivät olisi täysin toimintakykyisiä. Ensisijaisesti keskeneräisyys kuitenkin yhdistyy tietämättömyyteen.⁷⁶ Kirkkoon liittyneet ovat keskeneräisiä ja tarvitsevia, koska he eivät ole olleet kirkon yhteydessä riittävän pitkään, jotta olisivat täysin sisäistäneet ortodoksisen tradition osaksi elämäänsä.⁷⁷

Toiseksi aineistossani pohditaan aikuisena kirkkoon liittyneiden henkilöiden mahdollisia

motiiveja. Joissain teksteissä annetaan ymmärtää, että liittyjien motiiveja on aihetta epäillä.⁷⁸ Vuonna 1985 ilmestyneessä kirjoituksessa pappi esittää, että ortodoksisen kirkkoon on liitytty myös ”sekulaarisista”. ”[O]rtodoksisuuden liittymisestä on tullut eräänlainen ’muotiasia’”, hän valittelee.⁷⁹ Tuoremmat tekstit ovat tätä hienovaraisempia. Esimerkiksi vuonna 2011 kirkon yhtenäisen katekumeeniohjelman puolesta argumentoivat asiantuntijat arvioivat,

62 Karpov 1985.

63 Kähkönen 2001.

64 Toimituksesta 1985; Matihalti 1996; Puolakan-gas 2001; Kähkönen 2001.

65 Toimituksesta 1985.

66 Korkatsu-Palo 2000.

67 Jeskanen 1980; Karpov 1985; Vaalisto 1992; Purmonen 2003; Piironen-Backman 2008; Koponen & Hattunen 2011; Korhonen 2014; Peiponen 2016.

68 Peiponen 2016.

69 Purmonen 2003.

70 Paavali 1980; Karpov 1985; Vielä kerran tunteella 1986; Purmonen 2003.

71 Korhonen 2014.

72 Paavali 1980; Toimituksesta 1985; Karpov 1985; Vielä kerran tunteella 1986; Purmonen 2003; Koponen & Hattunen 2011; Korhonen 2014; Peiponen 2016.

73 Paavali 1980.

74 Vielä kerran tunteella 1986.

75 Karpov 1985; Toimituksesta 1985; Peiponen 2016.

76 Muutamassa tekstissä painottuu kuitenkin aikuisena kirkkoon liittyneiden perehtyneisyys traditioon (Laitila 1996; Korkatsu-Palo 2000). Tällöin halutaan tehdä ero lapsena liitettyjen ”käytännöllisemmän” ja aikuisena liittyneiden ”teoreettisemmän” tiedon välille.

77 Toimituksesta 1985; Koponen & Hattunen 2011; Peiponen 2016; Peiponen 2017.

78 Karpov 1985; Vaalisto 1992; Purmonen 2003; Peiponen 2016.

79 Karpov 1985; vrt. Katekumeenikerholainen 1986.

että ”yhtenäinen ohjelma poistaisi ’villin elementin’ liittyjistä”.⁸⁰ Myös näistä kuvauksista on luettavissa yhteisön tarve suojella ortodoksista perinnettä uusilta tulijoilta.

Tradition varjelua painottava selitysmalli näkyy myös kahdessa aineistossa esiintyvässä luokittelussa, jotka tarjoavat vaihtoehdon edellisessä alaluvussa käsittelemäni ”syntyperäisten ortodoksien” ja ”käännynnäisten” väliseen eroon pohjautuvalle kahtiajaolle. Nämä kategorisoinnit ovat kirkkoon aikuisena liittyneiden henkilöiden aseman kannalta keskeisiä, koska niissä luokittelun perusteet ovat lapsikastetta ja syntyperää joustavampia. Ensimmäinen niistä on puhe ”uusista” ja ”vanhoista” jäsenistä.⁸¹ Kyseiset ilmaisut esiintyvät aineistossani satunnaisesti koko tarkastelemani 40 vuoden ajanjakson ajan. Kategorisointi ”uusiin” ja ”vanhoihin” asettaa hiljattain kirkkoon liittyneet ihmiset erilleen muista seurakuntalaisista. Jaottelu ei perustu ajatukseen lapsena ja aikuisena liitettyjen välisestä pysyvistä erosta, vaan tulijoiden nähdään ajan kuluessa sulautuvan osaksi ”vanhojen” seurakuntalaisten joukkoa. Sulautumisen edellytyksenä on ortodoksisen elämäntavan omaksuminen.

Monissa ortodoksisen elämäntavan aktiivisen harjoittamisen ja kirkon yhteydessä elämisen merkitystä korostavissa teksteissä esitetään, että ortodoksisuus ei ole tila, jonka voisi pysyvästi saavuttaa tai jossa voisi tulla valmiiksi.⁸² ”Kysymyshän on enemmänkin kypsymisestä kuin kääntymisestä, ja kypsyminen on elinikäinen prosessi”, todetaan ”käännynnäisyyden merkeissä” järjestetystä seurakuntaillasta kirjoitetussa raportissa vuodelta 1986. Tämä ortodoksista ihmiskäsitystä mukaileva näkemys asettaa lapsena ja aikuisena liitetyt henkilöt viime kädessä samalle viivalle, sillä hengellistä kilvoittelua edellytetään kaikilta. ”[V]ain kokemuksen mukana kasvetaan

aitoon ortodoksiseseen henkeen ja kirkollisuuteen”, toteaa aineiston varhaisimman tekstin kirjoittaja painottaen samalla, kuinka myös lapsena kirkkoon liitettyjen tulisi aina muistaa ”vajavaisuutensa” kirkon jäsenenä.⁸³

Toinen vaihtoehtoinen luokittelu nostetaan esille muutamassa 2000-luvulle ajoittuvassa tekstissä. Siinä kirkon jäseniä ei erotella lainkaan jäsenyyden keston perusteella. Ensisijaiseksi luokitteluperusteeksi muodostuu sen sijaan aktiivisuus. Näissä kirjoituksissa puhutaan yhtäältä aktiivisista tai ”hereillä olevista” ja toisaalta passiivisista tai ”nukkuvista” seurakuntalaisista.⁸⁴ Luokittelu tunnustaa, että myös lapsena kirkkoon liitettyjen ortodoksien tietämys traditiosta ja sitoutuminen kirkkoon voi olla vähäistä.⁸⁵ Jo mainitsemassani kirkon katekumeeniohjelmaa käsittelevässä tekstissä esimerkiksi todetaan, kuinka ”papistosta löytyy niitä, joista tuntuu ristiriitaiselta vaatia kirkon jäsenyydestä kiinnostuneilta kovin voimakasta asiaan perehtymistä, kun kirkko samalla hiljaisesti hyväksyy 90 prosenttia seurakuntalaisista passiivisina veronmaksajina.”⁸⁶

Vielä pidemmälle menee eräs asiantuntija ortodoksisen kirkon aikuiskasvatussuunnitelmaa käsittelevässä vuonna 2008 julkaistussa kirjoituksessaan.⁸⁷ Hän rakentaa argumenttinsa huolellisesti siten, että ei viittaa aikuisena kirkkoon liittyneisiin henkilöihin suunnitelman erityisenä kohderyhmänä. Vaikka suunnitelman kerrotaan jatkavan kirkon ”vanhan kasteopetuksen perinnettä”, tekstissä puhutaan ainoastaan ”seurakuntalaisista” ja ”ihmisistä”. Lisäksi kirjoittaja korostaa, että ”kaikki toiminta kirkon elämässä on kasvatustyötä”. Ajatus tradition itseisarvosta sekä jako aktiivisiin ja passiivisiin seurakuntalaisiin tulevat kuitenkin tekstistä selvästi esiin. Kirjoittaja nimittäin toteaa suunnitelman tavoitteena olevan kasvatata ”aktiivisia seurakuntalaisia, jotka toimivat tuntien kirkkonsa opin ja tradition”.⁸⁸

Ortodoksisen tradition varjelemista korostavan käsitteellisen linssin asema aineistossa on linjassa kirkon itseymmärryksen ja uskonkäsityksen kanssa. Ortodoksinen kirkko painottaa uskollisuutta apostoliselle perinteelle siten kuin se välittyy muun muassa kirkon kanoneissa, kirkkoisien kirjoituksissa sekä kirkon liturgiassa elämässä. Analyysini kuitenkin osoittaa, että eri aikoina tähän selitysmalliin vetoamalla on oikeutettu keskenään erilaisia näkökantoja ja kuvauksia. Varhaisemmista teksteistä välittyy ensisijaisesti, miten kirkkoon aikuisena liittyvä henkilö muodostaa potentiaalisen uhan kirkon perinteelle. Myöhäisemmissä kirkon kasvat- ja valistustyötä käsittelevissä teksteissä aikuisena liittyneitä ei sen sijaan aseteta erilleen muista jäsenistä. Niiden mukaan traditiota tulee suojella kaikkien jäsenten välinpitämättömyydeltä ja tietämättömyydeltä.

LÄHETYSKÄSKY JA KRISTILLINEN ETIIKKA

Ortodoksisuuden kulttuurisidonnaisuutta ja ortodoksisen tradition itseisarvoa painotavien käsitteellisten linssien ohella nostan tässä artikkelissa esille kaksi selitysmallia, jotka perustuvat yleiskristilliseen tulkintaan kristinuskon luonteesta. Ensimmäinen on lähetystyötä korostava käsitteellinen linssi ja toinen on kristillistä etiikkaa painottava käsitteellinen linssi. Ne molemmat toimivat teksteissä vastavoimana edellä käsitellyille kulttuuria ja traditiota koskeville käsitteellisille linseille. Aikuisena kirkkoon liittyneiden kohtelusta käytävän keskustelun yhteydessä lähetyskäskyä ja kristillistä etiikkaa koskeviin selitysmalleihin vedotaan usein avoimesti. Aikuisille osoitettua toimintaa koskevissa kirjoituksissa ne ovat sen sijaan läsnä enimmäkseen epäsuorasti.

Lähetyskäskyyn perustuvan käsitteellisen linssin asema tutkimusaineisossani on vahva. Tulkinta siitä, että ortodoksisuus on

”maailmanlaajuinen”⁸⁹ uskonto ja tarkoitettu ”kaikille kansoille ja heimoille”⁹⁰ esiintyy useammassa vuonna 1980 julkaistussa kirjoituksessa ja toistuu tämän jälkeen monessa muussakin tekstissä.⁹¹ Selitysmallia käytetään aineistossa kyseenalaistamaan ajatus ortodoksisuuden ja kulttuurin välisestä olemuksellisesta yhteydestä. Siihen vedotaan, kun kritisoidaan näkökantoja, joiden mukaan lapsena kirkon yhteyteen liitettyjen karjalaistaustaisten suomalaisten ortodoksisuus olisi aikuisena liittyneiden uskonnollisuutta aidompaa. Sen avulla myös perustellaan aikuisena liittyneiden toimintaa yhteisössä, puolustetaan heidän tasarvoista asemaansa suhteessa muihin yhteisön jäseniin sekä painotetaan kirkon jäsenten välisiä yhteenkuuluvuutta uskonnollisesta taustasta riippumatta.

Aineistossa esitetyn argumentaation taustalla havaitsin myös käsitteellisen linssin, joka pohjaa kristilliseen etiikkaan.⁹² Monissa teks-

80 Koponen & Hattunen 2011.

81 Pappinen 1980; Jeskanen 1980; Paavali 1980; Toimituksesta 1985; Korhonen 2014; Peiponen 2016.

82 Pappinen 1980; Vielä kerran tunteella 1986; Laitila 1996; Korhonen 2014; Peiponen 2017.

83 Pappinen 1980.

84 Piironen-Backman 2008; Koponen & Hattunen 2011; Arseni 2018.

85 Ks. myös Kontiainen 1980; Panteleimon 1980.

86 Koponen & Hattunen 2011.

87 Piironen-Backman 2008.

88 Piironen-Backman 2008.

89 Korkatsu-Palo 2000.

90 Paavali 1980.

91 Pappinen 1980; Paavali 1980; ”Eräs käännyttäminen” 1980; Panteleimon 1980; Korkatsu-Palo 2000; Lampinen 2001; Peiponen 2017; Arseni 2018.

92 Pappinen 1980; Paavali 1980; ”Eräs käännyttäminen” 1980; Huotari 1981; Pedagogos 1986; Arseni 2018; Tiira 1992; Korkatsu-Palo 2000.

teissä esitetään, että ”Kristuksen seuraajia”⁹³ tai ”syvää hengellistä elämää eläviä”⁹⁴ yhdistää tietynlainen käyttäytyminen kanssaihmiä kohtaan. Näin annetaan ymmärtää esimerkiksi vuodelta 1980 olevassa mielipidekirjoituksessa:

Pinnallinen omahyväisyys ja välinpitämättömyys lähimmäisistä – eivät ole merkkejä siitä keskinäisestä rakkaudesta, josta Jeesus sanoi opetuslapsensa tunnettavan.⁹⁵

Normatiivisten ideaalien ohella sama käsitteellinen linssi ilmenee kuitenkin myös siten, että ihmisen tulkitaan olevan vajavainen ja erehtyväinen olento.⁹⁶ Teksteissä pahoitellaan, että eettiset periaatteet eivät usein toteudu edes seurakunnan elämässä. ”Onneksi Jumalan rakkaus on suurempi kuin meidän rajoittuneisuutemme”, tiivistää eräs kolumnisti vuonna 2000.⁹⁷

Myös tähän selitysmalliin tukeudutaan teksteissä silloin, kun halutaan ottaa kantaa aikuisena kirkkoon liittyneiden henkilöiden kohteluun ortodoksisessa yhteisössä. Se ilmenee erityisesti yhteisön sisäisiin jakolinjoihin kohdistuvassa kritiikissä. Lisäksi sen avulla tehdään tulkintoja oikeaoppisesta asennoitumisesta kirkon uusiin jäseniin. Aineiston perusteella kristillinen tapa suhtautua liittyneisiin olisi heistä iloitseminen.⁹⁸ Arkkipiispa Paavali painottaa, kuinka se, ”joka itse pyrkii aidosti elämään ortodoksisesta hengellistä elämää, ei voi muuta kuin iloita jokaisesta kirkkoon liitetystä uudesta jäsenestä”.⁹⁹ Lähes 40 vuotta Paavalin tekstin ilmestymisen jälkeen piispa Arseni muistuttaa: ”Uskovien joukon kasvaessa emme suinkaan menetä mitään, vaan päinvastoin saamme siitä iloa.”¹⁰⁰

Kristillistä etiikkaa korostavaan käsitteelliseen linssiin vedotaan aineistossa myös, kun ortodoksisesta yhteisöä velvoitetaan huolehtimaan aikuisena kirkkoon liittyneiden jäsenten viihtyvyydestä ja sopeutumisesta. Tämä näkökanta

nousee esille erityisesti muutamissa teksteissä, joissa käsitellään liittyville henkilöille suunnattua toimintaa. Näissä teksteissä tärkeäksi kysymykseksi nousee uusien jäsenten perehdyttämisen lisäksi heidän kokemansa yhteys seurakuntaan.¹⁰¹ Vuonna 2001 eräs kolumnisti toteaa kirkon toiminnan tavoitteeksi sen, että ”mahdollisimman moni ihminen voisi tuntea ortodoksisen kirkon ja seurakunnan hengelliseksi kodikseen”.¹⁰² Ilmaisu ”hengellinen koti” on aineistokorpuksessa yleinen tapa kuvata liittyjien sitoutumista ja kokemuksia. Sitä voidaan kuitenkin käyttää myös luonnehtimaan kirkon toimintaa suhteessa liittyjiin. Tällöin huomio siirtyy uusien jäsenten opettamisesta siihen, miten yhteisön tulisi vastaanottaa uudet jäsenensä ja rakentaa ymmärtävän kohtaamisen tapoja.

Aineistossa esitettyjen näkökantojen lisäksi kristillistä etiikkaa korostava käsitteellinen linssi ilmenee siinä, miten eri osapuolia kuvataan. Kristilliseen etiikkaan nojaututaan esimerkiksi silloin, kun aikuisena kirkkoon liittyneitä jäseniä halutaan luonnehtia myönteisesti.¹⁰³ ”Ihminen on saapunut kristilliseen yhteisöön omine lahjoineen, valmiina antamaan ne Jumalan ja kirkon palvelukseen”, esitetään vuonna 2005 julkaistussa kolumnissa.¹⁰⁴ Joissain teksteissä liittyjien kristilliset motiivit saatetaan asettaa vastakkain ”vanhojen” seurakuntalaisten käytöksen kanssa. Vastakkainasettelun tavoitteena on osoittaa, että aikuisena ortodoksisen kirkkoon liittyneiden henkilöiden eriarvoinen kohtelu ei ole kristillisen etiikan mukaista. Erityisen usein selitysmalli esiintyy kuitenkin luonnehdinnoissa, joiden pyrkimyksenä on häivyttää eri ryhmien välisiä eroja.¹⁰⁵ Kristillinen etiikka sitoo ja velvoittaa kaikkia ortodoksisen kirkon jäseniä. Sen vuoksi se toimii eri osapuolia yhdistävänä tekijänä.

Tulkintani mukaan lähetyuskäskyä ja kristillistä etiikkaa painottavien käsitteellisten linssien avulla aineistossa puretaan eri ryhmien

välisiä hierarkioita ja jakolinjoja. Selitysmalleihin viitataan läpi koko tarkastellun 40 vuoden ajan. Erityisen ponnekkaasti niihin nojaavat kirkkoon aikuisena liittyneiksi identifioituvat mielipidekirjoitusten kirjoittajat. Tämä johtuu siitä, että selitysmallit ovat viime kädessä yleiskristillisiä. Niihin vetoaminen uskottavasti ei vaadi ortodoksisuuden erityistuntemusta.

LOPUKSI

Aikuisena kirkkoon liittyneet henkilöt muodostavat tänä päivänä merkittävän osan Suomen ortodoksisen kirkon jäsenistä. Liittymisten yleistyminen on kuitenkin verrattain tuore, viimeisen puolen vuosisadan aikana tapahtunut kehityskulku. Tässä artikkelissa olen käsitellyt ortodoksisen yhteisön sopeutumista jäsenistönsä kokoonpanossa tapahtuneisiin muutoksiin ja lisääntyneeseen monimuotoisuuteen. Olen lähestynyt aihetta tarkastelemalla sitä, miten *Aamun Koitossa* ja *Ortodokxiviestissä* aikavälillä 1980–2019 julkaistut kirjoitukset ovat käsitelleet aikuisena kirkkoon liittyneiden henkilöiden asemaa ortodoksisessa yhteisössä.

Artikkelissani olen analysoinut lehtikirjoittelua retorisen tutkimuksen keinoin. Kenneth Burkea seuraten ymmärrän retoriikan ilmiöksi, joka liittyy tyypillisesti ristiriitatilanteisiin. Retoriikan avulla henkilö tai taho pyrki saamaan yleisön puolelleen tilanteessa, jossa määrätystä asiasta esiintyy kilpailevia tulkintoja.¹⁰⁶ Hyödyntämässäni Tuula Sakaranahon kehittämässä analyysimallissa tärkeänä retorisenä suostutelukeinona toimivat esitettyjen näkökantojen taustalla vaikuttavat käsitteelliset linssit. Näiden selitysmallien vakuuttavuus perustuu siihen, että ne nauttivat yleisössä jo valmiiksi jonkinasteista hyväksyntää. Ne painottavat esittäjän ja yleisön samankaltaisuutta tai heidän jakamiaan arvoja ja näkemyksiä.¹⁰⁷

Analyysissä esittelemäni neljä käsitteellistä linssiä muodostavat vain pienen osan tekstien

retorisesta sisällöstä. Nähdäkseni ne kuitenkin vaikuttavat keskeisesti siihen, miten kirkkoon liittyvän yksilön ja yhteisön välinen suhde rakentuu aineistossa. Väitän, että käsitteelliset linssit tavoittavat jotain olennaista myös siitä, miten tämä suhde on tarkastellun ajanjakson aikana ymmärretty ortodoksisessa yhteisössä laajemminkin. Näitä selitysmalleja ei olisi otettu käyttöön, jos niiden merkityssisällöillä ei olisi yhteisössä jonkinlaista kaikupohjaa.

Rajatessani aineistosta materiaalia tarkasti analysoitavaksi päätin tietoisesti korostaa ristiriitoja käsitteleviä tekstejä. Näissä teksteissä retoriikka on selkeästi havaittavissa. Lisäksi pidin koettujen epäkohtien esille nostamista eettisesti tärkeänä. Niitä ei tietääkseni ole käsitelty aiemmassa tutkimuksessa. Rajaus kuitenkin vääristää aineiston ortodoksisesta yhteisöstä välittämää kuvaa. Artikkelin aineistoimerkit eivät heijasta yhteisön todellisuutta sellaisenaan. En siis esitä, että kirkkoon liitty-

93 Arseni 2018.

94 Tiira 1992.

95 ”Eräs käännyttäminen” 1980.

96 Toimituksesta 1985; Korkatsu-Palo 2000; Lampinen 2001; Pajukaarre 2005.

97 Korkatsu-Palo 2000.

98 Pappinen 1980; Paavali 1980; Panteleimon 1980; Tiira 1992; Lampinen 2001; Peiponen 2017; Arseni 2018.

99 Paavali 1980.

100 Arseni 2018.

101 Lampinen 2001; Piironen-Backman 2008; Peiponen 2016.

102 Lampinen 2001.

103 Pappinen 1980; Kontioinen 1980; Paavali 1980; ”Eräs käännyttäminen 1980”; Panteleimon 1980; Pajukaarre 2005; Peiponen 2017.

104 Pajukaarre 2005.

105 Paavali 1980; ”Eräs käännyttäminen” 1980; Härkönen 1996; Lampinen 2001; Pogreboff 2001; Korhonen 2014.

106 Burke 1969, 22–23.

107 Burke 1969, 55–56.

vän yksilön ja ortodoksisen yhteisön välinen suhde olisi ensisijaisesti konfliktien värittämä. Itse asiassa ortodoksilehtien kirjoitukset mahdollistaisivat myös hyvin erilaisen tutkimuksen tästä suhteesta. Erityisesti aineistokorpukseeni sisältyvissä henkilökuvissa yleinen tapa kuvata yksittäisen liittyjän kokemuksia ortodoksisesta kirkosta on puhua ”kotiin tulemisesta” ja ”hengellisestä kodista”.¹⁰⁸ Yksi kiinnostava jatko-tutkimusaihe olisikin selvittää koti-metaforan käyttöä ja merkityksiä joko lehtiaineistossa tai ortodoksisessa yhteisössä yleisemminkin.

Aineistosta johtamani käsitteelliset linssit linkittyvät muihin olemassa oleviin tutkimuksiin, joissa käsitellään ortodoksisen kirkkoon liittymistä. Aiemman tutkimuksen perusteella ortodoksisuuden yleismaailmallisen luonteen ja sen saamien paikallisten muotojen välillä käytävät neuvottelut ovat yleisiä länsieurooppalaisissa ja pohjoisamerikkalaisissa kirkoissa, joiden jäsenistö on monikulttuurista ja koostuu sekä lapsena että aikuisena kirkon yhteyteen liitettyistä ihmisistä.¹⁰⁹ Myös tradition merkitys on noussut esiin. Tutkijoiden mukaan ortodoksisuuden keskeinen vetovoimatekijä yhdysvaltalaisen liittyjien näkökulmasta on traditiokeskeisyys ja kirkon tarjoama kokemus jatkuvuudesta.¹¹⁰ Samanaikaisesti kirkkoon liittyvät henkilöt kuitenkin tulkitsevat kirkon traditiota omasta kulttuurisesta viitekehyyksensä käsin.¹¹¹

Analyysini perusteella monimuotoisuuden lisääntyminen on johtanut siihen, että myös Suomen ortodoksisen kirkon jäsenet ovat alkaneet pohtia ortodoksisuuden suhdetta kulttuuriin sekä yksilön suhdetta traditioon uudella tavalla. Lisämausteensa tähän pohdintaan on tuonut kirkon harjoittama kulttuuripolitiikka, jota erityisesti 1900-luvulla ohjasi pyrkimys erottaa ”venäläisyydestä” korostamalla kirkon ”suomalaisuutta”, ”karjalaisuutta” tai ”bysanttilaisia” juuria.¹¹² Kristillisen etiikan

merkitys korostuu analyysissäni aiempia tutkimuksia enemmän, oletettavasti aineiston ristiriitapainotuksesta johtuen. Analyysistäni on pääteltävissä, että kristillinen lähimmäisenrakkauden toteuttaminen on muodostanut keskeisen lähtökohdan sille, miten toinen ihminen tulisi kohdata yhä heterogeenisemmässä ortodoksiyhteisössä.

Tässä artikkelissa olen käsitellyt kahdesta eri lehdestä poimimaani aineistoa yhtenä tekstimassana. Analyysini ei suhteuta tekstejä julkaisukontekstiinsa tai -ajankohtaansa. Tämän vuoksi se kertoo kirkkoon liittyneiden asemaa käsittelevän keskustelun muutoksista tarkastellun ajanjakson aikana vain yleisellä tasolla. Tärkein havaitsemani muutos koskee sitä, miten ortodoksisuuden ja kulttuurin kytköstä korostavan käsitteellisen linssin asema hiipuu 2000-luvulle tultaessa. Kehitystä selittää yhtäältä kirkkoon liittymisen valtavirtaistuminen. Toisaalta perusteita muutokselle voi hakea ortodoksisen yhteisön lisääntyneestä monikulttuurisuudesta. Tarkan analyysin kohteeksi valikoituneessa aineistossa ortodoksisuuden kulttuurisidonnaisuus viittaa lähes yksinomaan karjalaiseen kulttuuriin. Yhteisössä, jonka jäsenet edustavat taustaltaan monia kansallisuuksia, ortodoksisuuden ja karjalaisuuden välistä elimellistä yhteyttä on vaikeampi perustella.

Lopuksi haluan palata artikkelin alkupuolella mainitsemani havaintoon siitä, kuinka viime vuosikymmenten maahanmuutto saa vain vähän huomiota aineistokorpuksessa. Aineistokorpus on poimittu suomenkielisistä lehdistä. Monissa kirkkoon liittymistä yleisellä tasolla tarkastelevissa korpuksen teksteissä liittyjien etninen tai kansallinen identiteetti jätetään avoimeksi. Näistä seikoista huolimatta on yllättävää, kuinka vähän teksteissä käsitellään muualla kuin Suomessa syntyneiden henkilöiden tietä ortodoksisen kirkon jäsenyyteen.

Ortodoksiseen kirkkoon liittymistä Norjassa käsittelevässä aiemmassa tutkimuksessa on esitetty, että entisen Neuvostoliiton alueella tai historiallisesti ortodoksivaltaisissa Itä-Euroopan maissa syntyneitä kirkkoon liittyneitä kohdellaan seurakunnissa eri tavoin kuin Norjassa syntyneitä henkilöitä. Vain jälkimmäisiä kohdellaan ”käännynnäisinä”. Edellisiin suhtaudutaan taustansa perusteella ”sisäsyntyisesti ortodokseina”, vaikka heidän ortodoksinen identiteettinsä olisi rakentunut vasta synnyinmaasta lähdön jälkeen.¹¹³ Norjan ortodoksiset yhteisöt ovat eri kansallisten ortodoksikirkkojen alaisia diasporaseurakuntia, joten kansallisuuden ja etnisyyden kysymykset painottuvat niissä eri tavoin kuin Suomen ortodoksisessa kirkossa. Aineistokorpukseni antaa siitä huolimatta aiheita kysyä, suhtaudutaanko myös Suomen ortodoksisessa yhteisössä eri tavalla historiallisesti ortodoksivaltaisissa mutta 1900-luvulla ateistisen vaiheen läpikäyneissä maissa syntyneisiin liittyjiin kuin luterilaisvaltaisessa Suomessa syntyneisiin liittyjiin. Tämä olisi nähdäkseni tärkeä kirkkoon liittyneiden asemaa käsittelevän jatkotutkimuksen aihe.

FT Helena Kupari (helena.kupari@helsinki.fi) on tutkijatohtori Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan Kulttuurien osastolla. Tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa tutkijatohtorin projektia ”Uskonto ja yhteiskuntaluokka suomalaisten ortodoksiseen kirkkoon liittyneiden kulttuurialan ammattilaisten kääntymiskokemuksissa” (hankenumero 324109).

108 Esim. Rantanen 1995; Korkatsu-Palo 2005; Kristoduli 2010; Kärkkäinen 2019.

109 Ks. esim. Hvithamar 2014; Kravchenko 2018.

110 Slagle 2011; Herbel 2014.

111 Bringerud 2019, 93–94.

112 Ks. Martikainen & Laitila 2014, 170–173.

113 Thorbjørnsrud 2015, 77.

114 Kirjoitukset on listattu julkaisujärjestyksessä, jotta niiden muodostamat keskusteluketjut on helpompi havaita.

TUTKIMUSAINEISTO

Aikuisena ortodoksiseen kirkkoon liittyneiden henkilöiden kohtelua käsittelevät jutut¹¹⁴

Pappinen, Pekka (1980). Otsikoimaton kolumni Kekäleitä-palstalla. *Aamun Koitto* 5, 94.

Kontioinen, Vasili (1980). Käännynnäiselle v:lta 64 ja Pekka Pappiselle myös. *Aamun Koitto* 7, 145, 147.

Jeskanen, Matti (1980). Ortodoksista perinnettä Suomessa. *Aamun Koitto* 11–12, 212–213, 234.

Paavali, arkkkipiispa (1980). Kirkkoon liittynyt – ”käännynnäinen”. *Aamun Koitto* 19, 339–340.

”Eräs käännynnäinen” (1980). Ns. käännynnäisistä. *Aamun Koitto* 20, 366.

Panteleimon, igumeni (1980). Lasten kastattaminen ortodokseiksi todistaa rakkaudesta kirkkoon. *Aamun Koitto* 25–26, 492–493.

Huotari, Teuvo H. (1981). Käännynnäinen vai etsivä valitsija? *Aamun Koitto* 5, 95.

Toimituksesta (1985). *Uskon viesti* 9, 5–6, 14.

Karpov, Arvi (1985). Seurakuntatyötä tämäkin. *Uskon viesti* 9, 4–5.

Pedagogos (1986). Otsikoimaton mielipidekirjoitus. *Uskon viesti* 1, 5.

HRo (1986). Otsikoimaton vastine Pedagogoksen kirjoitukseen. *Uskon viesti* 1, 5.

Katekumeenikerholainen (1986). Älkää tuomitko muotia! *Uskon viesti* 7, 13.

Vaalisto, Heidi (1992). Valamo-popia tilastoissa. *Aamun Koitto* 6, 82.

Tiira, Merja H. (1992). Kirkosta eroamisesta. *Aamun Koitto* 10, 19.

Matihalti, Hellevi (1996). Käännynnäinen – muukalaisena maan päällä? *Aamun Koitto* 16, 25.

Härkönen, Jyrki (1996). Syntyperältään käännynnäinen. *Ortodoksiviesti* 6, 2.

Laitila, Teuvo (1996). Olkaamme ortodokseja. *Aamun Koitto* 19, 3.

Korkatsu-Palo, Anita (2000). Myö parembaiset – me muita paremmat. *Aamun Koitto* 22, 24, 21.

Askolin, Lasse (2001). Mikä ihmeen käännynnäinen? *Ortodoksiviesti* 1, 22.

Lampinen, Maria (2001). Otsikoimaton kolumni. *Ortodoksiviesti* 2, 30.

Pogreboff, Sergei (2001). Kannanotto käännynnäiskeskusteluun. *Ortodoksiviesti* 3, 13.

Kähkönen, Sirkka (2001). Olen onnellinen teko-intiaani! *Ortodoksiviesti* 3, 13–14.

Puolakangas, Harri (2001). Toisenlainen käännynnäinen. *Ortodoksiviesti* 4, 10.

Pajukaarre, Liisa (2005). Miten otamme vastaan uuden ihmisen? *Aamun Koitto* 2, 15.

Arseni, piispa (2018). Elämänilo ja pääsiäisen riemua. *Aamun Koitto* 2, 3.

Ortodoksiseen kirkkoon liittyville henkilöille suunnattua kirkon toimintaa käsittelevät jutut

Vielä kerran, tunteella (1986). *Uskon viesti* 1, 4–5, 15.

Purmonen, Veikko, isä (2003). Miten Helsingin ortodoksinen seurakunta huolehtii kirkkoon liittyvien ohjauksesta? *Ortodoksiviesti* 6, 29.

Piironen-Backman, Outi (2008). Aikuiskasvatus seurakunnassa. *Ortodoksiviesti* 4, 32.

Koponen, Ari & Maria Hattunen (2011). Valistustyö sitouttaa kirkkoon. *Aamun Koitto* 1, 6–7.

Korhonen, Heikki (2014). Hengellisen elämän alku. *Ortodoksiviesti* 6, 22–23.

Peiponen, Harri, pastori (2016). Ovet, ovet! Viisaudella ottakaamme vaari! *Aamun Koitto* 4, 15.

Peiponen, Harri, pastori (2017). Astu sisään, tulet kotiin. *Aamun Koitto* 4, 4–5.

Muut siteeratut jutut

Brola, Mirva (2018a). Kulttuurien kirjoja kirkon liepeillä. *Ortodoksiviesti* 6, 10–12.

Brola, Mirva (2018b). ”Ortodoksinen usko oli minua lähempänä”. *Ortodoksiviesti* 6, 12.

Korkatsu-Palo, Anita (2005). Kirkosta löytyi koti koko perheelle. *Aamun Koitto* 8, 4–5.

Kristoduli, nunna (2010). 62 Tietä kotiin. *Ortodoksiviesti* 6, 15.

Kärkkäinen, Anne (2019). Pakenevaa haurautta. *Ortodoksiviesti* 6, 17–18.

Parpei, Kati (2017). Juuret ja monikulttuurisuus, ajankohtainen ikuisuuskysymys. *Aamun Koitto* 4, 10–11.

Rantanen, Aimo (1995). Kasvamista ortodoksisuuteen koko elämä. *Aamun Koitto* 1, 17.

Ratilainen, Valeria & Aleksi Suikkanen (2019). Charles Rowley – matkalla kotiin. *Aamun Koitto* 5, 12–13.

KIRJALLISUUS

Bringerud, Lydia (2019). *Whose Tradition? Adapting Orthodox Christianity in North America*. Väitöskirja. Memorial University of Newfoundland.

Burke, Kenneth (1969). *A Rhetoric of Motives*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.

Hallinnonuudistuksen jatkotyöryhmä (2011). Suomen ortodoksinen kirkon ikärakenne vuonna 2010 sekä seurakuntien jäsenmäärään vaikuttavat muuttajat neljännesvuosisadan aikajänteellä tarkasteltuna. *Suomen ortodoksinen kirkko*. <http://docplayer.fi/885442-Suomen-ortodoksinen-kirkon-ikarakenne-vuonna-2010-seka-seurakuntien-jasenmaaraan-vaikuttavat-muuttajat-neljannesvuosisadan-aikajanteella-tarkasteltuna.html> (luettu 25.5.2021).

Herbel, Oliver (2014). *Turning to Tradition: Converts and the Making of an American Orthodox Church*. New York: Oxford University Press.

Hvithamar, Annika (2014). Not Just Caviar and Balaikas: Unity and Division in Russian Orthodox Congregations in Denmark. *Orthodox Identities in Western Europe: Migration, Settlement and Innovation*. Toim. Maria Hämmerli & Jean-François Mayer. Farnham: Ashgate, 213–228.

Karjalainen, Mira (2019). Rahat ja henki: Uskonnon ja talouden yhteenkietoutuminen yritysmaailman johtajien puheessa. *Teologinen Aikakauskirja* 124:3, 194–209.

Kravchenko, Elena (2018). Becoming Eastern Orthodox in Diaspora: Materializing *Orthodox Russia* and *Holy Rus'*. *Religion* 48:1, 37–63.

Kupari, Helena (2016). *Lifelong Religion as Habitus: Re-*

- ligious Practice among Displaced Karelian Orthodox Women in Finland*. Leiden: Brill.
- Kärkkäinen, Anne (2021). Aamunkoiton ilmestyminen häämöttää. *Ortodoksiviesti* 3, 7.
- Kärkkäinen, Tapani (1996). Aamun Koitto rakentamassa suomalaista kirkkoa. *Aamun Koitto* 20, 6–22.
- Martikainen, Tuomas (2013). *Religion, Migration, Settlement: Reflections on Post-1990 Immigration to Finland*. Leiden: Brill.
- Martikainen, Tuomas & Teuvo Laitila (2014). Population Movements and Orthodox Christianity in Finland: Dislocations, Resettlements, Migrations and Identities. *Orthodox Identities in Western Europe: Migration, Settlement and Innovation*. Toim. Maria Hämmerli & Jean-François Mayer. Farnham: Ashgate, 151–178.
- Matihalti, Hellevi (2002). Uskon viestistä Ortodoksiviestiin: seurakuntalehden vaiheita. *Ortodoksisuutta eilen ja tänään: Helsingin ortodoksinen seurakunta 1827–2002*. Toim. Petri Piironen. Helsinki: Helsingin ortodoksinen seurakunta, 370–385.
- Nguyen, Riina (2007). Converts: A Challenge and a Resource for the Church. *Orthodox Tradition and the 21st Century: Experiences of the Past, Realities of Today, Challenges of Tomorrow*. Toim. Grant S. White & Teuvo Laitila. Joensuu: University of Joensuu, 123–127.
- Nguyen, Riina (2010). *Kirkon jäseneksi: Suomen ortodoksisen kirkon reaktiot kirkosta luopumisiin ja kirkkoon liittymisiin vv. 1950–1989 sekä luopumisten ja liittymisten motiivit*. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.
- Pesonen, Heikki (1999). Luomakunnasta äiti-maahan: Uskonnollisen luontosuhteen retoriikkaa. *Uskonto ja sukupuoli*. Toim. Tuija Hovi, Aili Nenola, Tuula Sakaranaho & Elina Vuola. Helsinki: Yliopistopaino, 319–351.
- Potter, Jonathan (1996). *Representing Reality: Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: Sage Publications.
- Sakaranaho, Tuula (1998). *The Complex Other: A Rhetorical Approach to Women, Islam and Ideologies in Turkey*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Uskontotieteen laitos.
- Sakaranaho, Tuula (2001). Uskontotieteen kohtaamispaikka: Retorisen tutkimuksen tavat ja mahdollisuudet. *Retorinen tutkimus uskontotieteessä*. Toim. Tuula Sakaranaho. Helsinki: Helsingin yliopisto, Uskontotieteen laitos, 6–27.
- Slagle, Amy (2011). *The Eastern Church in the Spiritual Marketplace: American Conversions to Orthodox Christianity*. De Kalb: Northern Illinois University Press.
- Thorbjørnsrud, Berit Synøve (2015). Who is a convert? New Members of the Orthodox Church in Norway. *Temenos* 51:1, 71–93.
- Tiaynen-Qadir, Tatiana (2017). Global Religion and Feeling at Home: Ethnography of Artistry in Finnish Orthodox Liturgy. *Religions* 8:2, 23.
- Vuosikokousaineisto (2019). *Pyhien Sergein ja Hermanin veljeskunta*. <https://pshv.fi/wp-content/uploads/2020/12/Vuosikokousaineisto-19.10.2019.pdf> (luettu 25.5.2021).
- Vuosittaisia tilastotietoja (s.a.). *Suomen ortodoksinen kirkko*. <https://ort.fi/keskusrekisteri/tilastot> (luettu 25.5.2021).